

Diagnoza systemu zarządzania zielenią w Bydgoszczy

W dokumencie zebraliśmy główne wnioski z przeprowadzonej diagnozy systemu zarządzania zielenią w Bydgoszczy. Diagnozę przeprowadziliśmy na podstawie 21 wywiadów indywidualnych z przedstawicielami i przedstawicielkami jednostek miejskich, które w realizacji swoich zadań stykają się ze sprawami związanymi z zielenią miejską, organizacjami pozarządowymi, radami osiedli, sektorem prywatnym.

Badanie zrealizowaliśmy w lutym i marcu 2021 roku.

Struktura zarządzania zielenią

Struktura podmiotów zarządzających zielenią w Bydgoszczy jest dość skomplikowana, a w procesie bierze udział wiele instytucji publicznych, do poziomu województwa włącznie.

Najszerzy zakres kompetencji i uprawnień w kwestii zieleni miejskiej w Bydgoszczy mają wspólnie Ogrodnik Miejski, Wydział Zieleni i Gospodarki Komunalnej oraz działający w jego strukturach Referat Zieleni. Te trzy instytucje są odpowiedzialne za największą liczbę zadań – od tworzenia projektów zazieleniania miasta, wydawania opinii i zezwoleń na wycinkę drzew, po opiniowanie projektów i ochronę przyrody na terenie całego miasta.

Warto zaznaczyć, że w trakcie trwania projektu *Bez lipy!* Wydział Gospodarki Komunalnej w Bydgoszczy przekształcił się w Wydział Zieleni i Gospodarki Komunalnej. Ogrodnik Miejski obecnie pełni rolę zastępcy dyrektora wydziału, a także jest bezpośrednim przełożonym Referatu Zieleni oraz Referatu Ochrony Przyrody.

W Wydziale Gospodarki Komunalnej działa też Referat Utrzymania. Te dwa organy zajmują się przede wszystkim dysponowaniem środkami na bieżące utrzymanie zieleni miejskiej, w tym zatrudnianie podwykonawców do wykonania tych zadań. Z kolei Referat ds. zieleni przy Zarządzie Dróg Miejskich i Komunikacji Publicznej rozpatruje wnioski o wycinkę drzew znajdujących się w pasie drogowym, o ile dany obszar nie potrzebuje decyzji Marszałka Województwa. Do jego bieżących zadań należy utrzymanie zieleni inwestycyjnej oraz przycinanie drzew i krzewów znajdujących się w sąsiedztwie dróg.

Kolejną instytucją biorącą udział w kształtowaniu bydgoskiej zieleni miejskiej jest Miejska Pracownia Urbanistyczna. Podstawowym zadaniem MPU jest opracowywanie planów miejscowych, w których wyznaczyć można tzw. obszary biologicznie czynne podlegające ochronie przed zabudowaniem. Do zadań tej jednostki miejskiej należy także tworzenie różnego rodzaju wytycznych projektowych dotyczących urządzania terenów zieleni czy wkomponowania niebiesko-zielonej infrastruktury w tkankę miejską.

Kolejnym wydziałem związanym z obszarem miejskiej zieleni jest Wydział Zintegrowanego Rozwoju i Środowiska. Do jego zadań istotnych z punktu widzenia utrzymania zieleni miejskiej należy m.in. wykonywanie zadań wynikających z ustawy Prawo ochrony środowiska, a także koordynacja przygotowania i monitoring wdrażania Programu Ochrony Środowiska i Strategii Rozwoju Bydgoszczy. Jest to o tyle ważne, że miasto stawia w tych dokumentach na rozwój infrastruktury zielonej, niebieskiej oraz wdrażanie rozwiązań z zakresu *smart city*. Wydział Zintegrowanego Rozwoju i Środowiska, podobnie jak wiele innych referatów i wydziałów Urzędu Miasta Bydgoszczy, przygotowuje materiały edukacyjne dla mieszkańców, w tym te dotyczące zieleni.

Mieszkańcy i mieszkanki zainteresowane tematem zieleni mają najczęściej bezpośredni kontakt z przedstawicielami rad osiedli, pracownikami odpowiednich stanowisk w Urzędzie Miasta Bydgoszczy oraz Menadżerem Śródmieścia. Rady osiedli są motorem napędowym działań lokalnych, w obrębie danego osiedla. To one najczęściej zgłaszają pomysły na utworzenie w swoim rejonie zielonej infrastruktury, a także one opiniują a następnie promują projekty trafiające do głosowania w Bydgoskim Budżecie Obywatelskim (w tym projekty dotyczące zieleni). Często także to właśnie rady osiedli mobilizują miasto do dbania o zieleń znajdującą się w obrębie osiedla, ponieważ najlepiej wiedzą co dzieje się lokalnie, w jakim stanie jest zieleń. Z kolei Menadżer Śródmieścia bywa pośrednikiem w tematach dotyczących zieleni na terenie Śródmieścia, współpracy z przedsiębiorcami czy spółdzielniami mieszkaniowymi.

Rolę nadzorczą i doradczą nad działaniami wykonywanymi z polecenia Prezydenta Miasta Bydgoszczy pełni Urząd Marszałkowski. To on odpowiada m.in. za opiniowanie i wydawanie pozwoleń na wycinkę drzew na terenach należących do Miasta Bydgoszczy.

W 2021 roku budżet roczny Wydziału Gospodarki Komunalnej wynosił 7 530 377 zł, z czego koszty związane z utrzymaniem zieleni (koszenie, odchwaszczanie, podlewanie itd.) wyniosły 4 770 000 zł (o ponad 1,5 mln zł więcej niż w roku 2018). Jednocześnie stale wzrasta powierzchnia zieleni miejskiej podlegająca utrzymaniu. Warto także wspomnieć, że w 2021 roku budżet Referatu Utrzymania Miasta

nie obejmował środków na wykonywanie nowych nasadzeń, czy też tworzenie nowych terenów zielonych.

Jednostki społeczne związane z zarządzaniem zielenią

Istotnymi interesariuszami zaangażowanymi w kwestie związane z zielenią w Bydgoszczy są organizacje pozarządowe. Najważniejszymi aktorami działającymi w tym obszarze są obecnie Stowarzyszenie Architektów Polskich (SARP), Stowarzyszenie Monitoring Obywatelski Drzew (Modrzew), Fundacja Immo i Fundacja Zielone Jutro.

Modrzew ma na celu monitorowanie drzew w mieście, inwentaryzację i podejmowanie interwencji na rzecz mieszkańców w przypadku obaw przed niepotrzebną wycinką, organizuje działania edukacyjne, w tym spacer po Bydgoszczy i zgłasza drzewa do pomnikowej ochrony przyrody. *Modrzew* stworzył mapę z wycinkami drzew za rok 2019 i 2020, która pokazuje decyzje o wycinkę drzew w Bydgoszczy wydawane przez różne instytucje. Współpracuje z Fundacją Zielone Jutro, która zajmuje się sprzątaniami lasów i terenów zielonych w mieście oraz z Bydgoską Federacją Ruchów Miejskich.

Fundacja Immo to kolejna organizacja, która aktywnie zajmuje się sadzeniem drzew i opieką nad nimi na terenach publicznych w Bydgoszczy, zwłaszcza w miejscach przyulicznych. Działania fundacji są oparte na ścisłej współpracy z miastem. Współpracuje z innymi organizacjami, takimi jak Fundacja Zielone Jutro i rady osiedli.

SARP, czyli *Stowarzyszenie Architektów Polskich* to z kolei organizacja podejmująca działania związane z projektowaniem obszarów miejskich poprzez na przykład realizację konkursów architektonicznych. Wyraża opinie i zajmuje stanowiska w sprawach dużych wycinek na terenie miasta. Prowadzi liczne szkolenia dla architektów, w tym te dotyczące zieleni.

Udział mieszkańców i mieszkańek w zarządzaniu zielenią

Mieszkańcy Bydgoszczy coraz częściej zdają sobie sprawę z ważnej roli zieleni w ich życiu i życiu miasta (choć niektórzy zapytani o pomysł na to co zrobić w okolicy, wciąż odpowiedzą, że „najlepiej zlikwidować ogródki i zrobić duży parking”). Rzadko jednak wychodzą z własną inicjatywą. Dużo chętniej biorą udział w akcjach organizowanych przez instytucje i stowarzyszenia, jak np. jednorazowe sadzenie drzew w parku, albo głosowanie na projekty Bydgoskiego Budżetu Obywatelskiego czy sprzątanie terenów zieleni. Trudno jest jednak o stałe zaangażowanie. Organizacje pozarządowe

zauważają, że mieszkańcy chętniej biorą udział w jednorazowych przedsięwzięciach, np. akcje sadzenia drzew. Brakuje także podnoszących świadomość poradników i broszur, w których mieszkańcy i mieszkanki mogliby przeczytać np. o sposobach spędzania wolnego czasu nie obciążających miejskiej przyrody, albo o tym, gdzie powinni zgłaszać zauważane nieprawidłowości. Może to też wynikać z niskiej dostępności danych o planach miasta dotyczących terenów zieleni. Zdarza się, że nawet przedstawiciele rad osiedli nie otrzymują z Urzędu Miasta informacji o planowanych w ich obrębie pracach i inwestycjach, dopóki sami wyraźnie nie poproszą o to urzędników.

Obecnie mieszkańcy do działań na rzecz zieleni miejskiej wykorzystują budżet obywatelski, za sprawą którego powstają nowe, często osiedlowe tereny zieleni. Zgłaszają uszkodzenia zieleni przez miejską aplikację Dbam o Bydgoszcz, korzystają z miejskich mini grantów ekologicznych angażując mieszkańców w akcje sprzątania terenów zieleni czy konkursy ekologiczne. Jednocześnie równie często zamiast samodzielnie zgłosić nieprawidłowości związane z zielenią w mieście do odpowiednich organów wolą zdać się na działanie innych - organizacji pozarządowych, które w konsekwencji często „interweniują” w miejscach, w których nic złego się nie dzieje.

Konsultacje dotyczące terenów zieleni w Bydgoszczy mają miejsce rzadko, najczęściej dyskusja ta możliwa jest w trakcie procesów konsultacyjnych planów zagospodarowania przestrzennego czy różnych miejskich instytucji. Mieszkańcy jednak najczęściej otrzymują projekty do konsultacji za rzadko i za późno, na etapie, w którym w zasadzie niewiele mogą już zmienić. W innym scenariuszu to mieszkańcy zgłaszają się do miasta z pomysłem zagospodarowania terenu na cele rekreacyjne, ale często nie da się go urzeczywistnić, bo obszar, który wybrali do realizowania różnych inicjatyw nie jest dostępny.

Aktywność mieszkańców mogłaby wesprzeć utrzymanie osiedlowych terenów zieleni, tworzenie nowych czy zabezpieczanie miejsc dla nasadzeń zastępczych (na terenach szkół, spółdzielni i wspólnot mieszkaniowych). Tego typu działania mają miejsce, ale zwykle wynikają z oddolnej inicjatywy mieszkańców, są sporadyczne i za każdym razem wymagają wypracowania nowej ścieżki decyzyjnej. Wsparcie dla rozwoju narzędzi partycypowania mieszkańców w systemie zarządzania zielenią miejską budzi obawy podmiotów miasta zajmujących się miejską zielenią o niekonsekwencje działań mieszkańców, roszczeniowość, dodatkową pracę.

Niska ranga i niewidoczność zieleni w mieście

System zarządzania zielenią w Bydgoszczy jest mało znany dla mieszkańców, a także dla części przedstawicieli podmiotów w mieście. Referat zajmujący się zielenią w mieście dopiero od niedawna widoczny jest w strukturze urzędu miasta, również Ogrodnik Miejska nie jest osobą przez wszystkich rozpoznawaną.

Wydział Zieleni i Gospodarki Komunalnej postrzegany jest przez przedstawicieli innych podmiotów jako instytucja nieprzejrzysta, a główną barierą we współpracy z nią jest brak informacji o odpowiedzialności i zadaniach konkretnych osób pracujących w wydziale. Organizacje i rady osiedli mówią o ogólnej dezorientacji w sprawach dotyczących zieleni. Również urzędnicy wskazują, że mieszkańcy często nie wiedzą, do którego urzędu powinni udać się ze swoją sprawą, np. wnioskiem o wycinkę i wskazanie miejsca nasadzenia zastępczego. Rozwiązaniem tego problemu mogłoby stać się udostępnienie informacji dotyczących obowiązków poszczególnych urzędników na miejskich stronach internetowych.

Przedstawiciele różnych jednostek miejskich wskazują potrzebę stworzenia instytucji lub wydziału, który byłby odpowiedzialny za zarządzanie zielenią. Najlepszym rozwiązaniem w tym przypadku byłby koordynator współpracujący ze wszystkimi wydziałami i instytucjami, a także spółdzielniami, wspólnotami czy też firmami deweloperskimi.

Skomplikowana struktura zależności między instytucjami jest przede wszystkim barierą w utrzymaniu kontaktu z mieszkańcami, którzy nie wiedzą, kto jest odpowiedzialny za poszczególne zadania związane z zielenią miejską. W przypadku problemów z zielenią miejską czy chęci podjęcia oddolnych inicjatyw przez mieszkańców nie wiadomo do kogo zgłosić się z daną kwestią i jakie są procedury postępowania w konkretnych przypadkach. W związku z tym dobrym rozwiązaniem mogłoby być uwidocznienie i podkreślenie ról Referatu Zieleni i Ogrodnika Miejskiego w taki sposób, by bydgoszczanie wiedzieli do kogo powinni kierować swoje wnioski, opinie i zastrzeżenia dotyczące ich najbliższego otoczenia.

Ponadto ochrona zieleni w Bydgoszczy nie jest priorytetowo traktowana w procesach inwestycyjnych: nie ma standardów ochrony zieleni przy inwestycjach, projekty remontów często nie uwzględniają istniejącej zieleni na etapie sporządzania projektu. Konieczne jest wskazanie sposobów ochrony zieleni, ale także wdrożenie mechanizmu pokazywania wartości zieleni miejskiej w dyskusjach o kierunkach rozwoju miasta.

Niską świadomość roli zieleni w mieście mają także sami mieszkańcy i mieszkanki Bydgoszczy. Pomimo wzrastającej liczby osób, dla których zieleni jest ważna, wciąż znaczny jest odsetek tych, którzy nie zwracają uwagi na ten miejski zasób podnoszący jakość życia. Konieczne są działania edukacyjne dla wszystkich grup wiekowych, szczególnie nastawione na uczenie się przez doświadczenie i tym samym dbanie w praktyce o miejską zieleni.

Brak wspólnego systemu informacji o miejskiej zieleni

Wszyscy interesariusze diagnozy funkcjonowania zieleni w Bydgoszczy są zgodni co do jednego: brakuje zintegrowanego systemu zarządzania zielenią miejską w Bydgoszczy. Problemem jest nie tyle brak informacji, co ich niejednolitość i rozproszenie.

Inwentaryzacja zieleni miejskiej należy co prawda do obowiązków Wydziału Zieleni i Gospodarki Komunalnej, ale zasoby jednostki są ograniczone. Obecnie nie ma pracowników, którzy mogliby zostać oddelegowani tylko do aktualizowania stanu informacji o miejskiej zieleni. Z tego powodu urzędnicy podejmujący decyzje o utrzymaniu zieleni, finansowaniu prac, czy wydaniu pozwoleń na wycinkę drzew i nowe nasadzenia często opierają się na starych danych terenowych. Efekty inwentaryzacji są przechowywane często w formie papierowej, są więc trudne do aktualizacji, zarówno dla urzędników, inwestorów, jak i mieszkańców.

Dla urzędników odpowiedzialnych za zieleni utrudnieniem jest z kolei źle dokonywana inwentaryzacja zieleni przez inwestorów, którzy często nie uwzględniają w projektach zagospodarowania istniejącej zieleni. Z kolei inwestorzy narzekają na procedurę nasadzeń uzupełniających, gdzie obecnie brakuje informacji z wyprzedzeniem o terenach w mieście, gdzie takie nasadzenia będą lokalizowane.

Nie istnieje oficjalny i ogólnodostępny system informowania o stanie zieleni miejskiej w Bydgoszczy, planowanych nowych terenach zieleni, zasad ich utrzymania (np. koszenie / nie koszenie trawników) oraz wycinki drzew. O planach wycinki czy nasadzeń mieszkańcy często dowiadują się jako ostatni, ponieważ Biuletyn Informacji Publicznej, gdzie obowiązkowo zamieszcza się te informacje nie jest dostępnym i łatwym w obsłudze źródłem informacji dla mieszkańców. W tym przypadku brak informacji może być zarzewiem konfliktu między mieszkańcami a urzędnikami. Chociaż niektóre drzewa naprawdę kwalifikują się do wycięcia, mieszkańcy nie mają skąd się dowiedzieć o ich aktualnym stanie zdrowia i często zaniepokojeni wycinką angażują w działania interwencyjne organizacje społeczne.

Ciekawym rozwiązaniem mogłoby być stworzenie dostępnej w internecie bazy danych o miejskiej zieleni w Bydgoszczy, najlepiej w postaci mapy. Wszyscy zainteresowani mogliby znaleźć na niej odpowiednie informacje, np. czy dany teren nadaje się do sadzenia danego gatunku, gdzie i dlaczego planowane są wycinki, kto odpowiada za jego utrzymanie, itd. Takie narzędzie można także poszerzyć o element partycypacyjny, np. dając mieszkańcom możliwość zaproponowania miejsc nowych nasadzeń albo zgłaszania dewastacji zieleni. By taka mapa była wiarygodna musi być jednak aktualna, a żeby była aktualna, miasto powinno traktować jako priorytet także inwentaryzację zieleni, nie tylko jej utrzymanie. O informację jest trudno także z innego powodu: urzędy same z siebie niechętnie podają jakiegokolwiek zebrane dane do informacji publicznej, często z powodu obawy o rozrost zakresu obowiązków pracowników.

Kierunek rozwoju zarządzania miejską zielenią

Interesariusze diagnozy funkcjonowania zieleni w Bydgoszczy zgodnie podkreślają konieczność usprawnienia współpracy między referatami magistratu, instytucjami zewnętrznymi i mieszkańcami. Obecne relacje współpracy opierają się na „wydeptanych”, nieformalnych ścieżkach, dzięki którym udaje się wiele w obszarze zieleni zrobić. W przypadku, gdy tych relacji brakuje zieleń zawsze staje się niewidocznym elementem prowadzonych inwestycji, o niej decyduje się na końcu procesu. Potrzeba wytycznych w procesie projektowania zieleni, w tym w procesach inwestycyjnych, które objęłyby także wytyczne dotyczące procedury podejmowania decyzji dotyczących zachowania i planowania terenów zieleni.

Ważne jest stworzenie wspólnego cyfrowego systemu informacji, w którym pojawi się również informacja o jednostkach zarządzających zielenią w mieście. Ważne jest to, żeby dostęp do tej informacji był powszechny, a przedstawiciele różnych jednostek, deweloperzy i sami mieszkańcy w razie pytań i wątpliwości wiedzieli, gdzie mogą się zwrócić.

Konieczne jest wzmocnienie roli Ogrodnika Miejskiego i Referatu Zieleni, który powinien posiadać kompetencje koordynacyjne względem działań innych jednostek miejskich w zakresie zieleni.

Istotne jest także angażowanie mieszkańców w proces zarządzania zielenią. Miasto podjęło już w tym kierunku pierwsze kroki, m.in. udostępniając aplikację Dbamy o Bydgoszcz, w której mieszkańcy mogą zgłaszać na bieżąco dostrzegane problemy, także te dotyczące zieleni. Pojawiły się także pomysły bardziej bezpośredniego włączenia mieszkańców w ten proces, np. współpracę z mieszkańcami

i wspólnotami mieszkaniowymi w zakresie dbania zieleń przylegającą do ich budynków zgodnie z miejskimi standardami.

Projekt „Bez lipy!” jest realizowany przez Miasto Bydgoszcz i fundację Pracownię Zrównoważonego Rozwoju w partnerstwie z Oslo. Realizacja projektu jest możliwa dzięki dotacji programu „Aktywni Obywatele – Fundusz Krajowy”, finansowanego z Funduszy EOG.

